

Gyűjtemények a gyűjteményben: régí atlaszok és térképek a tápiószelei Blaskovich Múzeumban

BEVEZETÉS

A Blaskovich Múzeum gyűjteménye látogatónak és kutatónak egyaránt számos érdekességet tartogat. A Blaskovich testvérek múzeumává vált otthonának dolgozó-könyvtárszobája is mutatja, művelődésükben az iskola mellett milyen jelentős szerepet játszottak a könyvek. A tanulmány azonban nem ezeket, hanem a közöttük megbúvó, vagy a gyűjteményben máshol lapangó régí atlaszokat és térképeket mutatja be. Ezeknek, és a múzeum gyűjteményében található további térképeknek az itteni bemutatása remélhetőleg nemcsak térképtörténeti érdekességeket ismertet, de a Blaskovich Múzeum gyűjteményének egy kevésbé ismert, ám figyelemre méltó részletére is felhívja a figyelmet.

Az érdekes és értékes térképanyagra 2000-ben, a millenniumi térképkiállítás szervezésekor figyeltünk fel.¹ A régí térképek hasonmásai mellett ugyanis eredeti, lehetőleg a Tápió-vidéken található intézményből vagy gyűjteményből származó darabokat is szerettünk volna bemutatni. *Gócsáné Móró Csilla* múzeumigazgató jóvoltából már ekkor kiállíthattunk néhány 17–19. századi atlaszt és térképet a tápiószelei múzeum gyűjteményéből.² Az ezt követő kutatás során a gyűjtemény anyagát térképtörténeti szempontból vizsgáltuk és elemeztük, s most ennek a munkának az eredményeit adjuk közre.

AZ „ITÁLIAI” ATLASZOK

A 18–19. századi térképészetet a múzeumban található három *atlasz*, azaz könyvbe kötött térképgyűjtemény képviseli. Sajnos, nem tudjuk, honnan kerültek a folio méretű, barna félbőr kötésű kötetek a gyűjteménybe. A könyvek azonosnak tűnő kötése, és más formai jegyek arra utalnak, hogy ezek eredetileg talán ugyanabból a gyűjteményből származhattak.

A két 18. századi atlasz³ összeállításának helye esetleg Észak-Itália, erre utal *olasz nyelvű* címfeliratuk, és a mindkét kötetben megtalálható, kéziratos tartalomjegyzék („*Indice*”). Alátámaszthatja ezt a véleményt az atlaszok tartalmi vizsgálata is. Más magyarázat adható, ha a har-

A velencei lagúna térképének díszes felirata (Lodovico Furlanetto, Velence, 18. sz. vége)

INDICE
PARTE PRIMA

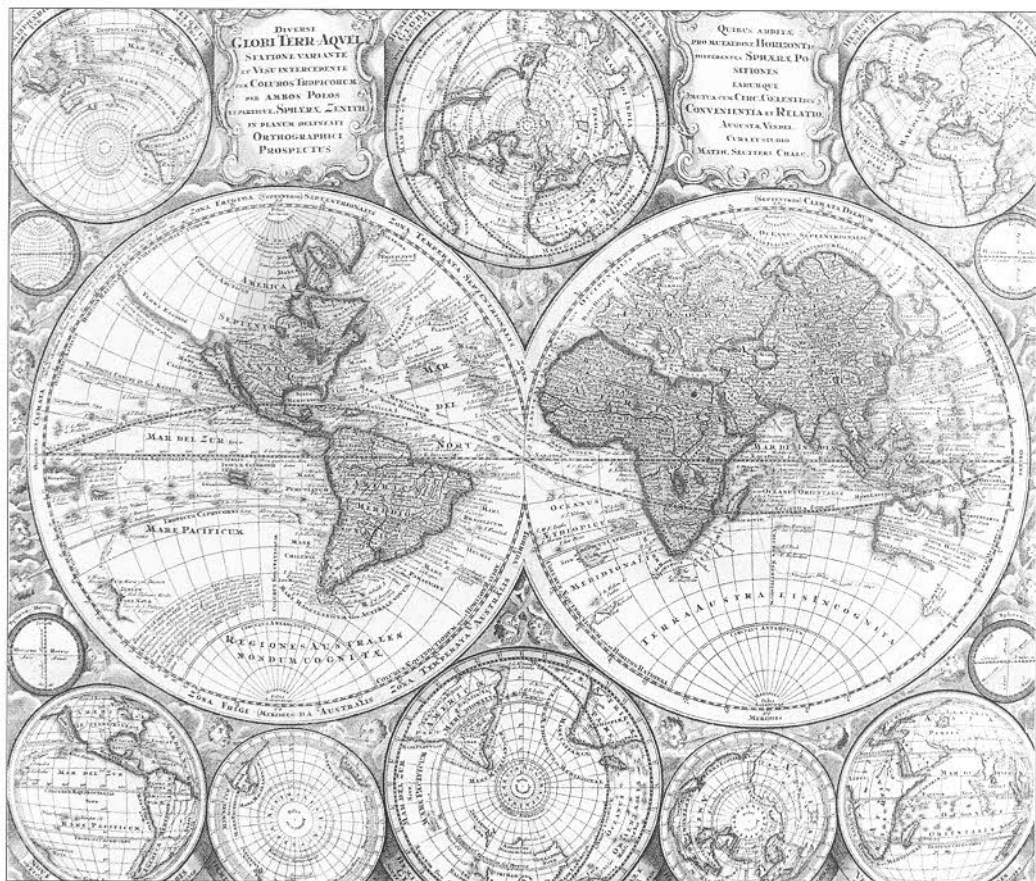
<p>1. <i>Spina</i> 2. <i>Sansepolcro</i> 3. <i>Castello di S. Pietro</i> 4. <i>Montepulciano</i> 5. <i>Carrara</i> 6. <i>Castello di S. M. de l'Isola</i> 7. <i>Castello di S. M. de l'Isola</i> 8. <i>Castello</i> 9. <i>Castello</i> 10. <i>Castello</i> 11. <i>Castello</i> 12. <i>Castello</i> 13. <i>Castello</i> 14. <i>Castello della Maremma</i> 15. <i>Castello della Maremma</i> 16. <i>Castello della Maremma</i> 17. <i>Castello della Maremma</i> 18. <i>Castello della Maremma</i> 19. <i>Castello della Maremma</i> 20. <i>Castello della Maremma</i> 21. <i>Castello della Maremma</i> 22. <i>Castello della Maremma</i> 23. <i>Castello della Maremma</i> 24. <i>Castello della Maremma</i> 25. <i>Castello della Maremma</i> 26. <i>Castello della Maremma</i> 27. <i>Castello della Maremma</i> 28. <i>Castello della Maremma</i> 29. <i>Castello della Maremma</i> 30. <i>Castello della Maremma</i> 31. <i>Castello della Maremma</i> 32. <i>Castello della Maremma</i></p>	<p>33. <i>Castello della Maremma</i> 34. <i>Castello della Maremma</i> 35. <i>Castello della Maremma</i> 36. <i>Castello della Maremma</i> 37. <i>Castello della Maremma</i> 38. <i>Castello della Maremma</i> 39. <i>Castello della Maremma</i> 40. <i>Castello della Maremma</i> 41. <i>Castello della Maremma</i> 42. <i>Castello della Maremma</i> 43. <i>Castello della Maremma</i> 44. <i>Castello della Maremma</i> 45. <i>Castello della Maremma</i> 46. <i>Castello della Maremma</i> 47. <i>Castello della Maremma</i> 48. <i>Castello della Maremma</i> 49. <i>Castello della Maremma</i> 50. <i>Castello della Maremma</i> 51. <i>Castello della Maremma</i> 52. <i>Castello della Maremma</i> 53. <i>Castello della Maremma</i></p>
--	--

*Al fine di dare un'idea di questa opera
è stato stampato un foglio separato di
ogni pagina del 1748.*

madik, magyar vonatkozású térképet tartalmazó atlaszt a másik kettőhöz tartozóan vesszük figyelembe. Ekkor ugyanis származási helyként inkább magyarországi gyűjteményre gondolhatunk, tulajdonosként pedig olasz, vagy Itália északi része iránt különösen érdeklődő tulajdonosra.

A Blaskovich-gyűjteményben köztudottan számos értékes műtárgy található, amelyeket 1849-ben Blaskovich Gyula vásárolt Pyrker János László (1772–1847) velencei pátriárka és egri érsek hagyatékából. Feltehetően, hogy Blaskovich más módon is megszerezhetett műtárgyakat, metszeteket az érseki gyűj-

A nagyobb „italiai” atlasz kéziratos tartalomjegyzéke (Rakt. sz.: 2008)

Seutter különleges világtérképe a kisebb „itáliai” atlaszból (Rakt. sz.: 2010, No. 1.)

ményből, amelyben hangsúlyosan szerepeltek velencei vonatkozású tárgyak, köztük nyomtatott látképek.⁴ A fentiek alapján nem zárható ki a lehetőség, hogy az itteni atlaszok Pyrker érsek (magán)könyvtárából származhatnak.

A „nagyobb” atlasz gerincén található aranyozott felirat egy világtalasz első, európai országokat bemutató kötetét jelzi.⁵ A kötet első lapján található egy tollal írt tartalomjegyzék,⁶ amely hatvanhárom, Seuttertől és de l’Isle-től származó térképlapot sorol fel, amelyek közül mindössze három hiányzik. Az atlaszban megőrzött térképek, városképek és látképek igen jó megtartású, nagyon szép és dekoratív rézmetszetek. A lapok nagy részét kézzel színezték, korabeli stílusban, valószínűleg utólag és egy időben. Előbbire utal a kétségtelenül dekoratív, egységes stílusú festés, utóbbira a kartusok színezése, amely a Seutter-térképekre egyébként nem jellemző.

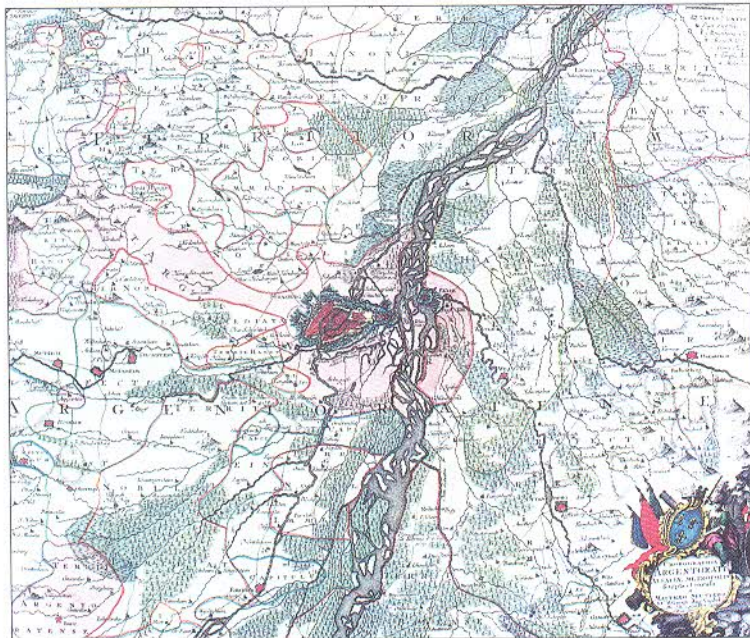
A „kisebb” atlasz gerincén látható felirata szerint korabeli és egyedi térképlapokat tartalmaz,⁷ igen érdekes összeállításban. Az előzőekben ismertetett kötet tartalomjegyzékét író kéztől származik az ebben is található, szintén olasz nyelvű felsorolás, amely harminckét térképet

sorol fel, amelyből három hiányzik. A térképek állapota ebben a kötetben is jónak mondható, de az itteni metszetek már nem olyan dekoratívak, mint a másik atlasz lapjai. Ez a tény különösen a *mindkét* atlaszban előforduló térképek esetében látható.⁸ A térképek egy része ismert térképkiadók munkája: az augsburgi *Seutter*, a velencei *Santini és Zatta* jegyzi őket. A kötet mintegy kétharmadát különböző szerzőktől származó, észak-olaszországi területeket részletesen bemutató, *regionális térképek* teszik ki. A velencei *Ludovico Furlanetto*, *Joseph Sardi* mellett a veronai *Dionisio Ramazini*, a padovai *Paolo Bartolomeo Clarici* értékes és ritka munkái a 18. század első harmadától a század végéig terjedő időszakban, azaz mintegy *nyolcvan* év alatt (!) keletkeztek. Ez a csaknem évszázadnyi távolság, amely időben a legkorábbi térképet az utolsóként kiadott laptól elválasztja, magyarázza az atlaszban található térképek jelentős stílusbeli különbségeit. A barokk jegyeit mutató lapok mellett a felvilágosodás korának egyszerűbb, tényszerű kifejezőmódja is megjelenik.

Külön érdekesség, hogy mindkét atlasz ún. *gyűjtő-atlasz*, azaz különböző kiadók és térképészek, eltérő formátumú és tartalmú, más-más időpontban kiadott munkáit tartalmazza. A modern atlaszok születésének ideje a 15. század, amikor a mai könyv alakú térképgyűjtemények összeállításának gyakorlata kifejlődött. A korai atlaszokra jellemző, hogy nem egységesek, hanem sokszor valóban a megrendelő kívánságára összeállított gyűjtemények. Ezt, az atlaszkiadás korábbi évszázadaira jellemző gyakorlatot az 1700-as években tömegesen megjelenő, egységes kötetek már háttérbe szorították, a térképlapok egybekötése azonban láthatólag továbbra is bevett szokás maradt. Könyv alakban összekötve ugyanis a különálló lapok kezelhetőbbek voltak, a kötés-tábla védelmében állagukat megőrizve vésszelhették át az évszázadokat.

A 18–19. századból származó tápiószelei atlaszok vizsgálatánál éppen ezért némiképpen meglepő, hogy bizonyos tematikai rendezettségén túl mindhárom kötet heterogén térképállományt foglal magába. Természetesen túlzás lenne minden általánosítás, ám ez a három kötet is bizonyítja, hogy a kiadók által összeállított atlaszok

Strasbourg és környéke a 18. sz. elején
(Rakt. sz.: 2008, No. 12.)

Velence területei 1797-ben (Lodovico Furlanetto, Velence, 1797)

mintájára térképeiket maguk a tulajdonosok is sokszor egybeköttették. Éppen ezért érdemes *minden egyes* régi atlasz tartalmát megvizsgálni, hiszen a lapok között könnyen akadhat ritkaság, amely „túlélését” éppen annak köszönheti, hogy valamilyen okból bekerült egy atlaszba.

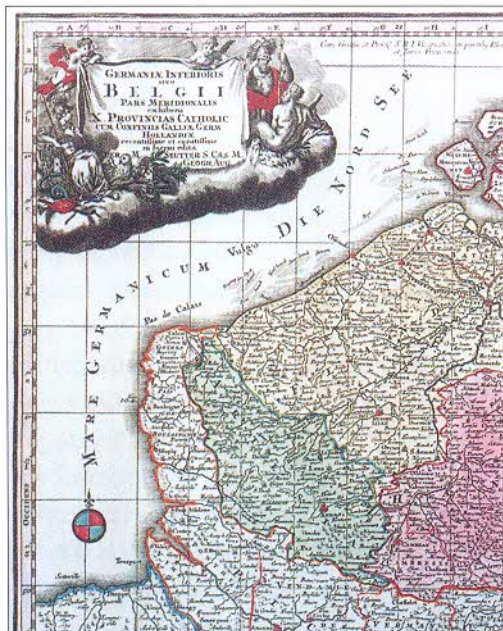
A két atlaszban található térképlapokon legtöbbször szereplő kiadó *Matthäus Seutter* (1678–1757), aki a 18. század egyik legjelentősebb német térképkiaadója volt. Az augsburgi aranyműves családból származó ifjú a nürnbergi *Johann Baptist Homann* (1664–1724) híres műhelyében tanulta ki a térképmetszést. Seutter visszatérve szülővárosába, saját térképkiaadót alapított, de emellett rézmetszőként is dolgozott. Első atlasza, az *Atlas Compendiosus* 1720-ban még csak húsz térképlapot foglalt magába, végül azonban a lapok száma a Seutter-kiadó kétkötetes nagy atlaszában (*Grosser Atlas*) már négyszázra emelkedett. A földrajzi térképek mellett városképeket, csillagtérképet, földgömböt is kiadtak.

Seutter térképei nagyon szép metszetek, amelyeket műves barokk címfeliratok és allegorikus képek díszítenek. A térképek túlnyomó része azonban nem eredeti alkotás, hanem más térkép-készítők vagy kiadók, elsősorban de l’Isle és Homann lapjainak másolata. Seutter 1731–32-ben nyerte el a császári geográfusi címet, 1741-ben térképei nyomtatására privilégiumot kapott. A két atlaszban található Seutter-térképek címfelirataiban gyakran említik a címet és a privilégiumot, így feltételezhetjük, hogy a kiadó működésének későbbi időszakában, a 18. század közepe táján nyomtatták a lapokat. Egyetlen térkép francia nyelvű címfeliratában található évszám,⁹ de 1741 nem feltétlenül a térkép nyomtatásának idejét jelöli.

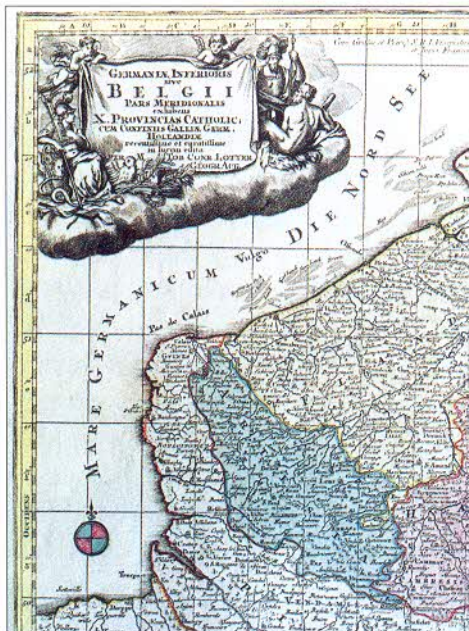
1757-ben, amikor a vállalkozás alapítója meghalt, a térképkiadó sikereinek csúcsán állt. Az üzletet 1762-ig fia, *Albrecht Carl Seutter* (1722–1762) vitte tovább. Halála után a kiterjedt család leszármazottai kétfelé osztva örökölték a térképek nyomólemezeit. Az egyik rész az augsburgi kiadó Probst család tulajdonába került, míg a hagyaték másik, kisebbik felét *Tobias Conrad Lotter* (1717–1777) vásárolta meg. Lotter 1740-től munkatársként és családtagként is dolgozott a műhelyben, miután feleségül vette Seutter lányát. Kitűnő rézmetsző mester volt, aki saját vállalkozást alapított. Ezért az örökölt nyomólemezeken Seutter nevét kitörölte, és helyébe a sajátját véste. Emellett a régebbi lemezeket kisebb-nagyobb mértékben javította, átmet-szette, és szorgalmasan dolgozott saját kiadású térképein is.

A nyomtatásnál fellépő nagy erőhatás miatt az aránylag puha rézlemezbe vésett vonalak idővel egyre halványabb nyomatot eredményeztek. Ilyenkor alkalmazták a térkép *átmetszését*, azaz a bezáródó vonalakat a rézmetsző vésőjével ismét kimélyítette. Kitűnő példája ennek a gazdaságossági okból folytatott kiadói gyakorlatnak a tápiószelei nagyobb atlaszban található Belgiumot ábrázoló Seutter térkép,¹⁰ amelynek átmet-szett változatát megtaláljuk a *Magyar Atlasz* végéhez kötött lapok között. Jól látszik, hogy a díszes cartouche átmet-szésekor a mester nem követte pontosan az eredeti finom vonalkáit, így azok itt is, és a térkép más részein is halványan látszanak a frissebben metszett, fekete vonalak mögött. Természetesen Seutter neve helyett is Lotterét találjuk a térképlapon (*Tob. Conrad Lotter*). Mindez azt bizonyítja, hogy a megviselt rézlemez évtizedekkel elkészülte után még mindig használták nyomatok készítéséhez, még akkor is, ha ezek minősége már az elfogadhatóság határát súrolta.

Seutter Belgium térképének címfelirata

Belgium térképének Lotter-féle átmet-szése

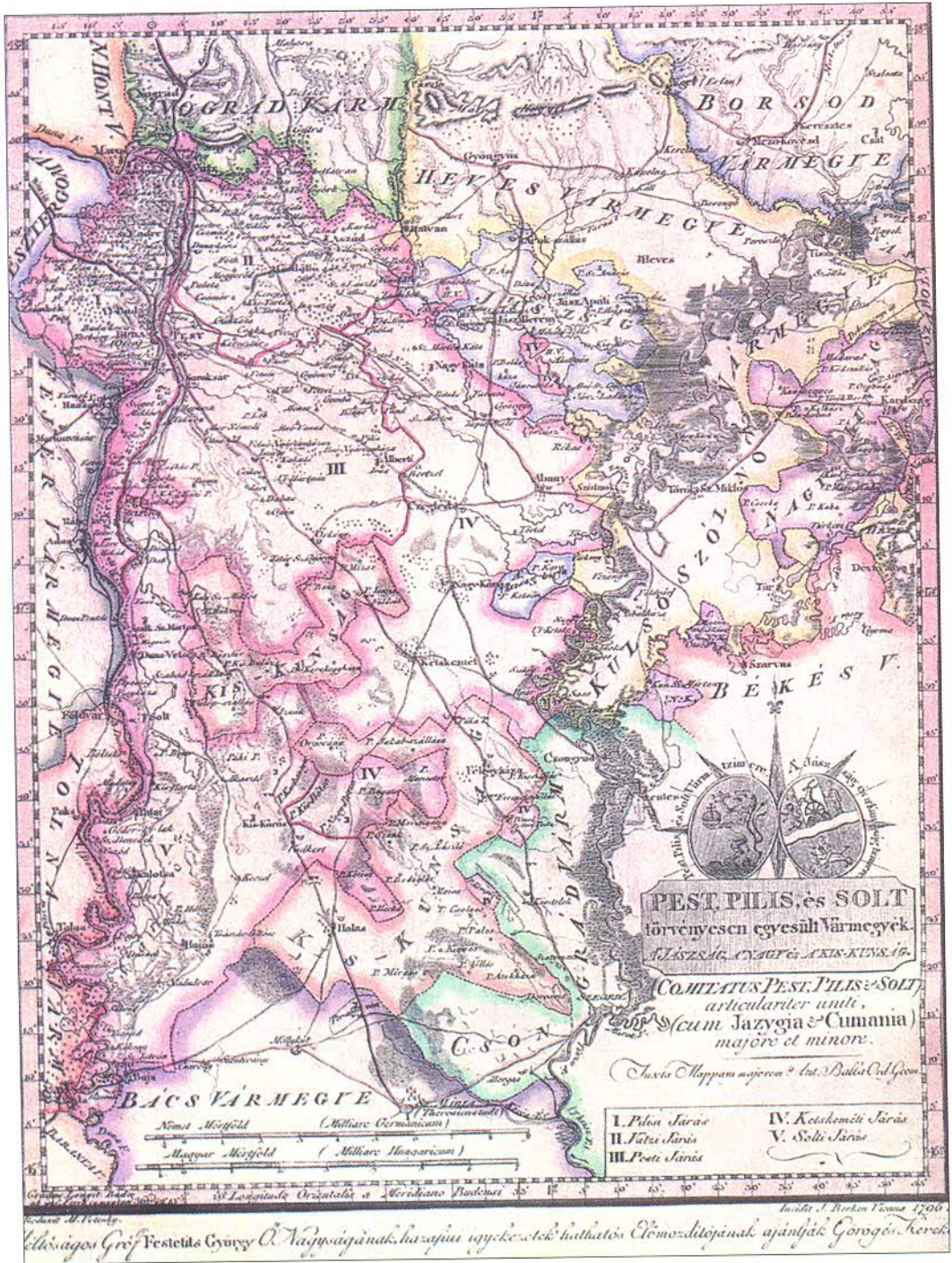
Antonio Zatta a 18. század második felében Velencében működő kiadó és nyomdász volt, közelebbi életrajzi adatai azonban ismeretlenek. Legismertebb és legjelentősebb kartográfiai munkája az *Atlante Novissimo*, amely 1779 és 1785 között, négy kötetben jelent meg. A 215 térképlap többsége a korabeli vezető francia geográfusok munkáinak kicsinyített és egyszerűsített változata. Zatta 1799-ben kiadott *Nuovo Atlante*-jét a 19. században is többször kiadták. A *Remondini család* a jelentősebb olasz tipográfusok és nyomdászok generációit adta a 17–19. században. A vállalkozást 1640-ben alapították, a 18. század végén a műhely vezetője *Francesco Remondini* (1773–1820) volt.

A MAGYAR ATLÁS

A Blaskovich Múzeumban őrzött harmadik atlasz a magyar térképészet történetében kiemelkedő jelentőségű *Magyar Atlasz*, címlapja szerint már a 19. század emléke. Érdekesség, hogy a látszatra a szóban forgó munka első, 1802-es kiadásának tűnő kötet végén ezúttal is több, idegen térképlapot találunk. Ez az atlasz is *gyűjtő-atlasz*, bár terjedelmének nagyobb részét összeállításának alapja, a *Magyar Atlasz* lapjai teszik ki.

A 19. század elejére megszorodó kéziratos térképek közzétételéhez még mindig hiányzott egy magyar térképkiadó vállalat. Ezt *Görög Demeter* (1760–1833) hozta létre, aki előbb Nagyváradon, majd Bécsben folytatta jogi és irodalmi tanulmányait. 1784 és 1796 között a főúri Kollonits családnál volt nevelő, és tanítványai kíséretében sokat utazott. Ezután Esterházy Pál nevelője lett, akinek bécsi hercegi palotájában rendezte be az *első magyar térképkiadó* intézetet. A térképek és más képes illusztrációk az 1789-től *Hadi és Más Nevezetes Történetek*, majd *Magyar Hírmondó* címmel megjelenő lap mellékletei voltak. Görög legfontosabb segítőtársa *Kerekes Sámuel*, a magyar nyelv tanára és a lap szerkesztője volt.

Az 1798-tól laponként megjelenő sorozat ezért *Görög–Kerekes atlaszként* ismeretes. A munka kiadását Görög Demeter folyóiratában már 1791-ben meghirdette. 1803-ig 35 lap jelent meg, ekkor azonban a trónörökös nevelőjévé előlépő Görög lapját betiltották, így a további mappák már nem jelenhettek meg mellékleteként. A megyék térképeinek készítésénél 35 magyar földmérő, megyei mérnök munkáit használták fel. Görög ezenkívül kitűnő udvari kapcsolatai révén hozzájutott az I. katonai felmérés egyes anyagaihoz, és ezeket is felhasználhatta térképei helyesbítéséhez. A vármegyei térképek szerkesztése tovább folyt, és Görög egy nagy Magyarország-térképet szeretett volna ezekből összeállítani. Amikor azonban megjelent *Lipszky* térképének első lapja (1804), amelyhez vázlatait rendelkezésre bocsátotta, tervét feladta. A megyei atlasz anyagát azonban átadta *Márton Józsefnek*, aki azután szorgalmas munkával 1811-re befejezte az összes vármegyei lap kiadását. Ekkor csatolták az atlaszhoz a Repertorium című névmutatót is. Márton később a *Magyar Kurír* című lap szerkesztője lett, és ismét mellékletként jelentette meg a megyei lapokat 1828 és 1834 között. 1839-ben a bécsi *Hartleben* kiadó vásárolta meg a térképek nyomólemezeit, és némi változtatással 1860-ig négyszer is megjelentette a Görög–Kerekes atlaszt. Csaknem *egy egész évszázadon* keresztül

Pest-Pilis-Solt vármegye ábrázolása a Magyar Atlásban (Bécs, 1796)

a Magyar Atlás volt az ország képének magyar nyelvű tükré, amely ezért igazi mérföldkő a magyar kultúrtörténetben.

A tápiószelei példány tartalmazza az 1802-ben keletkezett címlapot, valamint a jelmagyarázatot is. A következő harminchét vármegyei térképet 1806-ig jelentették meg. Ezek közé kötve találjuk a *Raisz Keresztély* felmérése alapján szerkesztett két érdekes, *Baradla-barlangot* bemutató lapot. Ezeket a Hadi és Más Nevezetes Történetekben közölt hat, tartományokat és európai országokat ábrázoló térkép követi.

Közéjük kötve találjuk a kötet legrégebbi és talán legérdekesebb darabját: *Vincenzo Coronelli* (1650–1718) 1688-as keltezésű nagy Magyarország-térképének egy példányát! A négy lapból összeragasztott térkép sajnos rossz állapotú, főként a nagy méret miatt többszörös hajtogatásoknál szakadt és sérült. Ezek a hibák szakértő restaurálással szinte nyomtalanul javíthatóak lennének, és talán érdemes lenne a további megőrzés és bemutatás céljából a térképet az atlaszból kiemelni. Az állagmegóvó bekötés véletlenszerű helye is egyértelműen bizonyítja ugyanis, hogy eredetileg sem tartották az atlaszhoz tartozónak!

A kötet végén vegyes tematikájú lapok sorakoznak: *Junker Keresztély* metszetei, a weimari *Geographisches Institut* két lapja és Seutter-térképének Tobis Conrad Lotter által átmetszett változata.¹¹

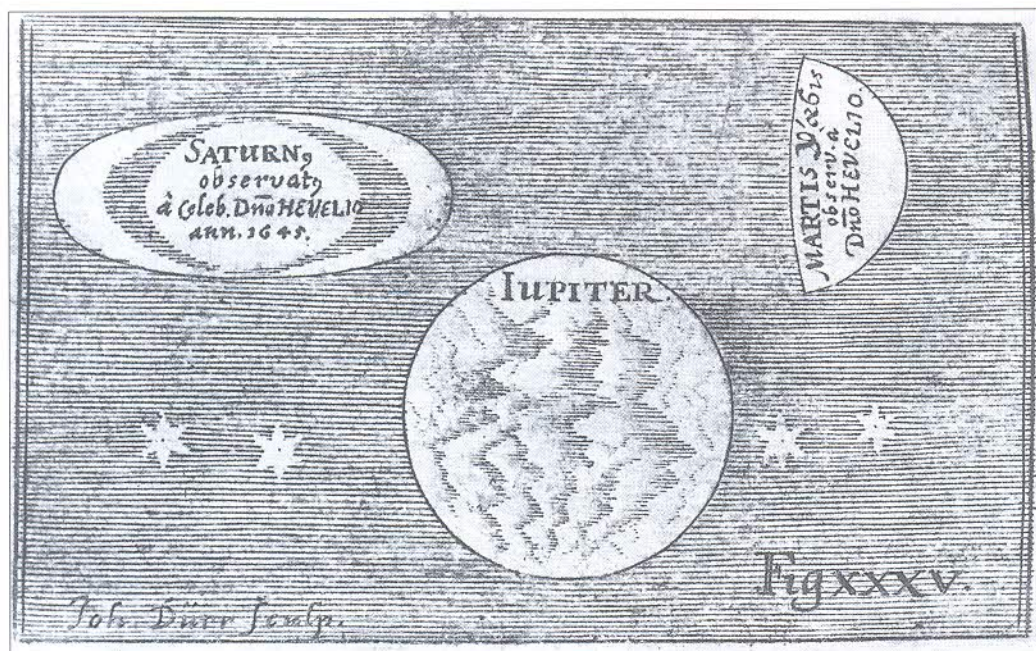
STIELER'S HAND ATLAS (1828)

Stieler atlaszának címlapja

A tápiószelei atlaszok közül egyedül ebben a kötetben¹² található utalás a korábbi tulajdonosra és a szerzés körülményeire vonatkozóan. Az előlapon olvasható kéziratos tollbejegyzés szerint ugyanis „*Vásároltatott 1920 november havában a br. Orczy György által alapított újszászi könyvtárnak gr. Desseffy Emil által rendezett árverésén*”. Ez megerősíti véleményünket, hogy ez az atlasz nem tartozik a fentiekben ismertetett együtteshez.

Adolf Stieler (1775–1836) a 19. századi német térképészet egyik legjelentősebb alakja. Jogtudományokat hallgatott Jénában majd Göttingenben, ahol a földrajzi, csillagászati és fizikai előadásoknak is rendszeres látogatója volt. 1798-tól hivatali szolgálatban állt Gothában. Első térképeit még a weimari földrajzi értesítő, az *Allgemeine*

A bolygók ábrázolása Hevelius megfigyelései után (Agidius Strauch, Wittenberg, 1684)

Geographische Ephemeriden számára készítette, amelynek szerkesztője ekkor a magyar származású Franz Xaver von Zach (1754–1832) volt. Stieler 1807-től évekig a német katonai-topográfiai térképsorozat szelvényeit szerkesztette, 1814–15-ben pedig a gothai térképkiadó Justhus Perthes számára egy új atlasz kiadását javasolta, amely a korabeli német atlaszoktól eltérően kisebb formátumú, egységes szerkesztésű, a legújabb felfedezések eredményeit is bemutató, modern kiadvány volt.

A első térképeket Stieler munkatársai, Reichard és Bär közreműködésével, 1817-től laponként jelentette meg. Az első kiadás ötven lapja 1823-ra készült el, amelyet később újabb térképek egészítettek ki, így 1831-re már 75 lapból állt a sorozat. 1832-től a lapok átdolgozott, kiegészített kiadásokban jelentek meg, amivel a *Stieler-atlasz* rugalmasan követte a földrajzi ismeretek bővülését és a változásokat. Az atlasz hatalmas sikert aratott Németországban és a német nyelvterületen, ahol sokáig nem talált versenytársra. Az első kiadás térképlapjait még rézlemezről sokszorosították, de a nagy példányszám miatt 1842-től galvanoplasztikai eljárással másolták az eredeti lemezt, és erről nyomtattak, majd 1900-tól a rézlemezek köre való átnyomásával áttértek az olcsóbb litográfiára. A tápiószelei múzeumban található atlasz a kötet-tábla külső oldalára ragasztott címlap szerint az 1828-as kiadás. A fekvő téglalap formátumú térképeket a bal oldali lapszéllal kötötték az albumba, így a lapok közepén nincs hajlás. A lapok – a Magyarországot ábrázolót kivéve – jó állapotú, korabeli színezésű rézmetsetek.

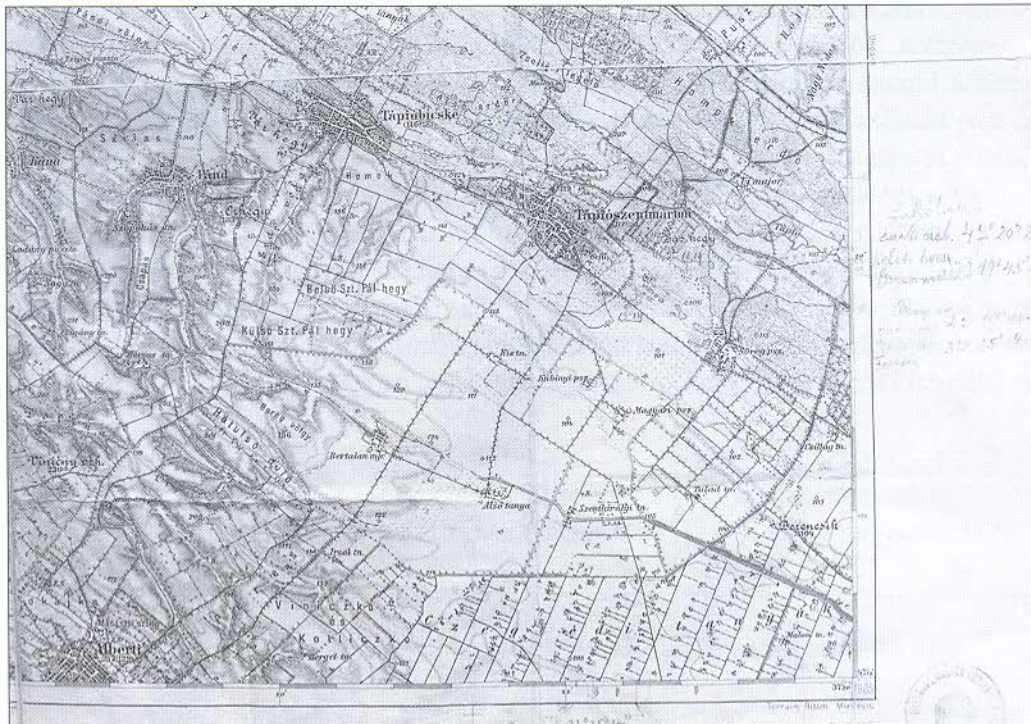
KÖNYVEK, ATLASZOK ÉS TÉRKÉPEK

A múzeumi gyűjteményben az eddigiekben ismertetett térképgyűjteményeken kívül még jó néhány térképet, metszetet tartalmazó könyvet, albumot, vagy számos térképlapot találunk. Vizsgálatunk ezek teljes körére nem terjedt ki, mivel ezt a feladatot a könyvtár feldolgozásával együtt volna célszerű elvégezni. A továbbiakban ezért ebből az anyagból csak néhány különlegességet említünk meg, amely méltán keltheti fel a figyelmet.

A múzeumban található *legrégebbi* kartográfiai vonatkozású érdekesség a wittenbergi asztrológus professzor, *Johannes Strauch* „*Astrognosia synoptice et methodice*” című, latin nyelvű csillagászati könyvecskéjének negyedik kiadása 1684-ből, amelyben néhány igen érdekes metszetet találunk.¹³ Különösen figyelemre méltó, hogy az először 1659-ben kiadott mű táblácskái *Johannes Hevelius* 1645-ös megfigyeléseit ábrázolják.

A tulajdonos Blaskovich testvérek földrajzi érdeklődésének bizonyítékeként számos 19–20. századi geográfiai tárgyú könyvet, útleírást találhatunk a könyvtár szekrényeiben. A *Gróf Andrassy Manó* délkelet-ázsiai utazásáról beszámoló csodálatos album (1855), *Gáspár Sándor* hajóorvos világszertei utazásainak díszes kötetei mellett a történelmi és régészeti érdeklődés okán Ázsia-utazók és felfedezők (pl. *Stein Aurél*) könyvei sorakoznak. Az elmélyültebb érdeklődést bizonyítják a *Magyar Földrajzi Társaság* Közleményeinek századfordulós kötetei.

Monarchia-korabeli katonai térkép (1912) a szkíta aranyzarvas lelőhelyének megjelölésével

A múzeumban található falitérkép, a debreceni Kallós Kálmán *Magyarország s' a hozzá kapcsolt Társországok térképe* című színes litográfiája hatalmas magyar címerrel díszítve, hajtogatva, eredeti kék táblájában őrződött meg. A Blaskovich család szűkebb hazájával való kapcsolatára utal a *Heves megye és a Jászkerület* című, 1874-ben egy közigazgatási reformtervhez kiadott, különleges ábrázolás.

A különlegességek között kell említenünk azokat a térképes játékokat, amelyek igazi kuriózumnak számítanak. Két német nyelvű és gyártású, a 20. század elején készülhetett táblás játék mellett található a „*Geolottó. Az 1000 éves Magyarország családi hegy és vízrajzi játék*”. A Huszár Aladár által Trianon után kiötlött játékot ifj. Antalfy Pál egri könyvkötő gyártotta, és a budapesti Radó J. Gy. tanszerként forgalmazta.

Végül néhány, a Blaskovichok idejében modern, ma már azonban réginek számító térképre is felhívjuk a figyelmet. A 20. század elejétől a régészeti kutatások iránt egyre élénkebben érdeklődő, majd 1923-tól a feltáró munkába személyesen bekapcsolódó Blaskovich György és Blaskovich János ugyanis éppen régészeti tevékenységük miatt munkaeszközként is használták a térképeket. A régészeti feltárásokat megelőzően is sokat tanulmányozhatták a térképeket, árulkodó jelek után kutatva, majd a feltárások és a gyűjtőmunka során a leletek helyét térképen is rögzítették.¹⁴

Előbbi használati módra utal Blaskovich János: *Attila városa* (Budapest, 1923) című könyvecskéjének számos helye; a térképek régészeti alkalmazására pedig a múzeumban található *topográfiai térképek a bizonyítékok*. A nyomtatott térképek az Osztrák–Magyar Monarchia III. katonai felmérése alapján kiadott, 1:75 000 méretarányú („Spezialkarte”) szelvények voltak. Az egyszínű, a domborzatot lejtőcsíkozással bemutató térképek katonai használatra készültek, ezért a katonai szolgálat alatt mindkét testvér elsajátította használatuk alapjait. Blaskovich György tulajdonában még egy térképolvasást segítő kézikönyv is volt, amely ilyen irányú érdeklődését mutatja.¹⁵

A múzeumban található atlaszok és térképek tehát nem csupán régiségekként voltak értékesek egykori tulajdonosaik számára, de fontos, elsősorban történeti és régészeit érdeklődésüket szolgáló forrásokként és eszközökként használták is őket. Tanulmányunkban a meglepően sokoldalú gyűjtemény egy kicsiny, de érdekes és értékes szeletét, a régi atlaszok és térképek gazdag és sokszínű együttesét mutattuk be, amely megérdemli, hogy ezúton is a Blaskovich-kúriát felkereső kutatók és látogatók szíves figyelmébe ajánljuk.

*

A tanulmány az OTKA T 037754 pályázat támogatásával készült.

JEGYZETEK

- ¹ A nagykátai Radnóti Miklós Könyvtárban megnyitott, a „Tápió-vidék régi térképeken” címmel rendezett vándorkiállítás anyagát a Blaskovich Múzeum is bemutatta.
- ² Török Zsolt: *A Tápió-vidék régi térképeken*. Nagykáta, 2000
- ³ Raktári szám: 2008 és 2010
- ⁴ H. Takács Marianna: *A Blaskovich Múzeum képgyűjteménye*. In: Blaskovich-émlékkönyv, p. 113–130.
- ⁵ „Atlante Seutter et de l’Isle. Parte I. Europa, Franca, Spagna, Portogallo, Italia, Svizzera, P. Bassi”
- ⁶ „Indice Parte Prima”
- ⁷ „Atlan... (hiány) Carte Modern P. Unica”
- ⁸ pl. Seutter: *Neapolis Regnum...*
- ⁹ A-2008, No. 20: „Matthieu Seutter Augsburg 1741.”
- ¹⁰ A- 2008, No. 53: *Germania inferioris sive Belgii...*
- ¹¹ A kötet tartalmát táblázatban ismertetjük. Vizsgálatunk eredménye eltér a szakirodalomban talált kartobibliográfiai leírástól, ezért további kutatást igényel. (vö.: Pap–Váry Árpád–Hrenkó Pál: Magyarország régi térképeken. Budapest, 1989, 27. o., V. táblázat)
- ¹² Raktári szám: 2008
- ¹³ Raktári szám: 2015
- ¹⁴ Dinnyés István: *A Blaskovich testvérek régészeti tevékenysége*. In: Blaskovich-émlékkönyv. Szentendre, 1993. p. 153.
- ¹⁵ V. v Reitzen: *Hilfstafeln für das Plan und Kartenlesen*. Wien, 1897 (8. kiadás)